

Sažetak

Ivana Trtanj, Učiteljski fakultet, Osijek

UDK 81'373, pregledni rad

primljen 24. studenog 2011., prihvaćen za tisak 24. travnja 2012.

Which Is the Correct Form of the Popular Name for Our Galaxy:

Kumova Slama or *Kumovska Slama*?

The paper discusses the formational suffix in the generally accepted Croatian name for our galaxy, the Milky Way. Since there are two forms that occur in normative handbooks: *Kumova Slama* and *Kumovska Slama*, the woman author comments the use and the meaning of the suffixes *-ov* and *-ski* for the formation of adjectives

DODIJELJENE ŠRETEROVE NAGRADE I PRIZNANJA ZA 2011.

Kada se govori o zakonskoj brizi o materinskom jeziku, Hrvatska još uvijek ne slijedi dobru europsku tradiciju – još nemamo zakon o jeziku, a većina ga europskih država ima, pa čak i države koje su nedavno ušle u Europsku Uniju. Ipak, kada je izbor najboljih novih riječi u pitanju, sa zadovoljstvom mogu reći da se lijepo ulijevamo u europsku maticu – govornicima brojnije zemlje od Hrvatske, Engleska i Francuska, završile su svoje izbore za 2011. Francuzi su najboljom novom riječi proglasili riječ *attachiant*, riječ nastalu spajanjem *attachant* (privlačan) i *chiant* (naporan). Engleska je najbolja riječ *squeezed middle* kao naziv za one „koji podnose najveći dio tereta vladinih novih poreza, a imaju najmanje izgleda da si taj teret nekako olakšaju“. Uz tu riječ, društveno dobro utemeljenu, u užem je izboru bila i sveza riječi *arapsko proljeće*. Očito da su Englezi jezikoslovno budni kada je politička zbilja u pitanju.

Hrvatske nove riječi, za koje je časopis Jezik raspisao natječaj, samo dijelom prate tu zbilju – riječ *bocar*, pristigla na ovogodišnji natječaj, otužno imenuje hrvatske društvene prilike jer je to naziv za osobu koja skuplja boce i od toga živi. Uz *bocara* dobro se slaže i pristigla nam riječ *plastenka*, plastična boca.

Slijedeći dobru hrvatsku tradiciju, a tako i europsku, završilo je 6. kolo natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ, za Nagradu dr. Ivana Šretera. Kao i u prethodnih pet kola, natječaj je proveo časopis Jezik, a financijski je pokrovitelj natječaja Zaklada „Dr. Ivan Šreter“. Od ove godine imamo i vrijednu potporu Osječko-baranjske županije.

Uz Dane hrvatskoga jezika, 29. ožujka 2012., svečano su u Lipiku proglašeni pobjednici. Uz tri najbolje nove riječi, posebno je priznanje dodijeljeno i za promicanje hrvatske jezične kulture. Brojni su uzvanici i gosti iz Lipika, Zagreba i

Dodjela Šreterovih nagrada i priznanja, 31. ožujka 2012., Lipik

Damir Foretić, predsjednik Šreterove zaklade; Lana Hudeček, dobitnica Šreterova priznanja za promicanje hrvatske jezične kulture; Sanda Ham, voditeljica natječaja i predsjednica povjerenstva; Šandor Dembitz, 1. nagrada za zatipak; Martina Kobaš, 3. nagrada za dodirnik; Eduard Beg, 2. nagrada za nekapnicu; Igor Čutuk, dobitnik Šreterova priznanja za promicanje hrvatske jezične kulture; Hrvoje Hitrec, član povjerenstva; Antun Haramija, gradonačelnik Lipika

Osijeka nazočili svečanoj dodjeli pa se program dodjele odvijao pred prepunom dvoranom Multimedijškoga centra u Lipiku. Poveznica našega natječaja i Lipika osoba je dr. Ivana Šretera koji je u Lipiku bio liječnik. Da se podsjetimo – u bivšoj je državi *penzionisani oficir JNA* tužio dr. Šretera jer mu je u bolesnički list upisao da je umirovljeni časnik. Zbog toga je dr. Šreter bio politički progonjen, smijenjen s mjesta odjelnoga predstojnika u lipičkoj bolnici i osuđen. Početkom Domovinskoga rata ubili su ga pobunjeni Srbi, a još uvijek ne znamo gdje mu je grob. Pozivam i ovom prigodom one koji znaju da nam kažu gdje je pokopan dr. Šreter. Njemu u spomen i njegovu zalaganju za hrvatski jezik, nagrada za najbolju novu riječ i nosi njegovo ime.

Povjerenstvo za izbor najbolje riječi ponešto se promijenilo – od ove je godine u povjerenstvu i poznata osječka književnica, Jasna Horvat. Akademik Stjepan Babić počasni je predsjednik, a radna je predsjednica glavna Jezikova urednica Sanda Ham. Uz troje navedenih, u Povjerenstvu su Milica Mihaljević i Lana Hudaček iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb; Nataša Bašić i Zvonimir Jakobović iz Leksikografskoga zavoda „Miroslav Krleža“, Zagreb; Jezikov urednik Mile Mamić s Filozofskoga fakulteta u Zadru; književnik Hrvoje Hitrec; Vladimir Loknar.

Prijava je bilo više nego inače – prijavilo nam se približno 1200 natjecatelja, a riječi je popriliči 1600. Teško je dati posve točne podatke jer se neke riječi ponavljaju iz godine u godinu. Riječi koje nisu sukladne pravilima natječaja (jer su prijedlozi za hrvatske riječi, a ne nepotrebne tuđice) ili su besmislene ili vulgarizimi, izostavili smo, tako da je u uži izbor ušlo tek stotinjak riječi. Pravilo je našega natječaja da riječ ne smije biti zabilježena ni u jednom hrvatskom rječniku, a prednost imaju zamjene za nepotrebne i neprilagodene tuđice, poglavito anglizme. Primjerice, riječ *osladak* (predložena za *dezert*), makar je zadobila simpatije Povjerenstva, nije došla u obzir jer je zabilježena u rječniku u sličnom značenju – znači ono što je slatko. Isto je i s riječi *uložnica* (predloženom za *futrolu*) ili *dodirnica* (predloženom za *touchpad*). I ove nam je godine pristiglo barem desetak zamjena za *džezvu*, *bojler*, *radijator*, *roletne*, *jastuk*..., ali te su riječi tako dobro i široko prihvaćene da ih doista ne možemo više smatrati neprilagođenim tuđicama.

U uži je izbor ušla 21 riječ, a evo onih 18 koje nisu pobijedile: *daroteka* (giftshop), *kliznica* (slajd), *sunčaljka* (ležaljka za sunčenje), *ponovak* (repriza), *jušnjača* (grabilica za juhu, šefla), *nejasnica* (nejasna riječ, riječ nejasnoga značenja), *pušionica* (prostorija za pušenje), *brojomat* (uređaj koji izbacuje brojeve prigodom čekanja u redu), *iskočnik* (pop up window), *odobrenica* (licenca), *bojomet* (paintball), *cjelozrni* (integralni), *rasprodajnica* (outlet), *razvojnici* (developer), *rječarenje* (rafting), *bocar* (osoba koja preživljava skupljajući i prodajući boce), *podbilješka* (fusnota), *oslušnik* (stetoskop).

Većinom glasova našega Povjerenstva, nagrade su osvojile riječi *zatipak*, *nekapnica* i *dodirnik*. Prva je nagrada 5 000 kn, druga 3 000 kn, a treća 1 500. Nagradenicima darujemo diplome i kipiće koji simboliziraju dr. Ivana Šretera, rad akademskoga kipara Tonka Fabrisa.

Prvonagrađeni Šandor Dembitz za riječ *zatipak* (tipfeler), redoviti je profesor na Fakultetu elektrotehnike i računarstva iz Zagreba. Evo njegove prijave:

„*Zatipak* je nastao iz potrebe se pronade jezično-ekonomična zamjena za germanizam „tipfeler“ (sve ga učestalije u govoru supstituira anglicizam *typo*, makar valja naglasiti da se u Hrvatskoj o ovome općenito malo govori radi raširene navike da je dopušteno nemarno pisati), koji u hrvatskome polulegitimno živi već stotinjak godina. U tvorbi sam posao od premise da je glagol „tipkati“, makar njemačkoga korijena, udomaćen i prihvaćen kao hrvatski, te je već poslužio za tvorbe u hrvatskome, primjerice „tipkovnica“ (keyboard, engl.), što je bilo prihvaćeno i iz uporabe je poprilično istisnulo tastaturu; omjer uporabe 163,000 naprama 53,200 (prema Googleu) u korist tipkovnice.“

Drugonagrađeni Edurad Beg za riječ *nekapnica*, poduzetnik je iz Zagreba. Ovako je prijavio svoju riječ:

„*Nekapnica* je riječ koja označuje i opisuje proizvod i marku u vlasništvu tvrtke Beeg d.o.o. *Nekapnica* je proizvod polukružnog oblika napravljen od prozirnog materijala. Namjena *Nekapnice* je sprječavanje kapanja vina prilikom serviranja, ali i unaprijeđenje i podizanje rituala serviranja i ispijanja vina na jednu novu, višu i elegantniju razinu.

Kako bi zadovoljila visoke higijenske uvjete koji su u današnje vrijeme standard prilikom serviranja vina, Nekapnica je namijenjena samo za jednokratnu upotrebu.“

Trećenagrađena Martina Kobaš za riječ *dodirnik* (touch screen), profesorica je hrvatskoga jezika i književnosti iz Koprivnice. Svoju je prijavu objasnila vrlo kratko:

„Površina osjetljiva na dodir, osobito na elektroničkim napravama (eng. screen touch)“, a odnosi se na sve vrste zaslona koji se pokreću i/ili pregledavaju i listaju dodirom.

Ove smo godine dodijelili i **Priznanja „Dr. Ivan Šreter“ za promicanje hrvatske jezične kulture**. Dobitnici su autori jezičnoga Coca-Colina priručnika, a priznanje je radi promicanja hrvatskoga jezika u poslovnoj komunikaciji. Osobita je vrijednost u tom što velika, tuđa tvrtka nastoji primicati hrvatski jezik u unutarposlovnoj komunikaciji, ali i u komunikaciji sa suradnicima i potrošačima. Direktorica je toga projekta u Coca-Coli **Boška Trbojević**, a **Lana Hudeček** i **Maja Matković** u suradnji s **Igorom Čutukom**, koji je i urednik Priručnika i voditelj Coca-Coline službe za odnose s javnosti, izradile su taj korisni jezični savjetnik za poslovnu komunikaciju.¹ Uz promicanje hrvatskoga jezika, u priručniku je poprilično novih riječi pa je i to bio poticaj da osobama okupljenima oko toga projekta dodijelimo priznanje jer se posve uklapa u ciljeve našega natječaja. Naša je tajnica, Marina Čubrić, najavljujući dobitnike Šreterova priznanja, nadahnuto objasnila zašto nam treba priručnik za poslovni jezik i kako uglavnom izgleda poslovni jezik unutar tvrtke, poglavito tvrtke koja ima sjedište u inozemstvu i na engleskom govornom području:

„Znate li što je to branding? To je kad na after work partyju, najčešće poslije ležernije nouveau cuisine u nekom trendy i fancy kafiću, corporate manager naredi svom najboljem head hunteru da na team buildingu izabere nekoliko mladih advertiserasa, copywritera, marketing freakova, opinion makera i trendsettera. Tada će svi oni, nakon streaminga na creativ meetingu, između sebe odabrati team managera te će na višednevnom brain stormingu sa stalnim online-conferencom sa headquarterom, uz kratke coffee breakove i lagani finger foof od nekog imena ili proizvoda napraviti autentični trade mark. Je li vam sad jasno što je brending? Da bi izbjegli upravo takve tekstove i ovakve riječi u Coca-Coli Hrvatska odlučili su nešto promijeniti.“

Riječ je o priručniku za zaposlenike, nije ga moguće kupiti u knjižarama. Međutim, Priručnik je dostupan i može se preuzeti na stranici www.prirucnik.hr.

Na svečanoj su se dodjeli nagrađenicima, uzvanicima i gostima obratili Damir Foretić, predsjednik Šreterove zaklade, Antun Haramija, gradonačelnik Lipika, Hrvoje Hitrec, Lana Hudaček i Igor Čutuk, Milica Mihaljević, Šandor Dembitz, Eduard Beg, Martina Kobaš, Sanda Ham koja je obrazložila i uručila nagrade. Program je vodila Jezikova tajnica, Marina Čubrić.

Sva su hrvatska javna glasila (novine, radio, televizija, različiti portali) prenijela vijest o svečanoj dodjeli, uglavnom objektivno i dobronamjerno. Svijest o njegovanju kulture hrvatskoga jezika, čini se, svake je godine sve veća pa je i odjek u javnosti

¹ Priručnik sam prikazala u prvom ovogodišnjem broju Jezika.

sve jači i bolji.² Onima kojima smeta hrvatski jezik, smeta i naš natječaj pa onda i nove riječi, a budući da su novinski članci nadahnuti netrpeljivošću prema hrvatskom jeziku, natječaju, novim riječima i voditeljici natječaja, malobrojni i uglavnom ispod civilizacijske razine, ne ću se pobliže osvrutati na njih.

Nove su riječi prijedlozi, mogućnosti unutar sustava hrvatskoga jezika koje su se ostvarile i tako postale dostupne govornicima. Ponuđene su uz već postojeće riječi, ne prisiljavaju nikoga ni na što i ne potiru riječi koje su već u upotrebi. Neke od naših riječi zaživljuju, neke se ne će upotrebljavati, ali cilj natječaja nije nametnuti novotvorenice, nego osvijestiti u govornika mogućnosti tvorenja novih riječi i smanjiti ulazak tuđica.

Prisjetimo se pobjedničkih riječi i pobjednika iz prošlih natječaja: 1993., *suo-snik* – kaoaksijalni kabel (Bulcsú László); 1994., *osobnica* – osobna iskaznica (I. B. Šamija); 2006., *uspornik* – ležeći policajac (Nada Arar-Premužić); 2007., *naplatnica* – naplatna kućica (Vilim Pantlik, svojih je 10 000 kn nagrade poklonio dvjema siromašnim obiteljima); 2008., proširnica – *stent* (Drago Štambuk, tada je bio na dužnosti hrvatskoga veleposlanika u Japanu); 2009., *osobnik* – OIB (te godine nismo dodijelili nagradu zbog mnoštva navaljanih prijava, ali smo najbolju riječ ipak izabrali); 2010., *ispraznica* – floskula (Vinko Vukadin).

Natječaj traje, 7. kolo završava 22. prosinca ove godine. Prijedloge treba slati ili na jezik@ffos.hr ili na Časopis Jezik, Bijenička 97, Zagreb.

Sanda Ham

² Prava je zanimljivost da su o novim hrvatskim riječima obavijestili svoje čitatelje i bosanskohercegovački i srbijanski portali i novine i to vrlo pohvalno.

Kako je nastao zatipak

 agrađena novotvorenica nastala je u postupku oblikovanja terminologije za jedno od područja moga stručnog i znanstvenog interesa. Već dugi niz godina održavam i poboljšavam internetsku uslugu pravopisne provjere tekstova pisanih hrvatskim jezikom.

Riječ je o *Haschecku* (<http://hascheck.tel.fer.hr/>), *Hrvatskom akademskom spelling checkeru* (ime je akronim izveden iz izvornoga naziva), javnom i besplatnom pravopisnom provjerniku sa sposobnošću učenja novih riječi iz tekstova koje zaprimi na obradu. O samoj usluzi dovoljno govore najsvježiji podatci. U ožujku 2012. obrađeno je 160 tisuća tekstova koji tvore korpus od 40 milijuna pojava, što je tridesetina opsega svih hrvatskim jezikom pisanih tekstova dostupnih na